

فهم فهم

آشنایی با هرمنوتیک فلسفی گادامر

www.ketab.ir

علی رضا آزاد

www.ketab.ir

کتاب ۱ | زمستان ۱۴۰۰
فلسفه | فلسفه قاره‌ای | هرمنوتیک

سرشناسه: آزاد، علی‌رضا، ۱۳۵۸-
عنوان، و نام پدیدآور: فهم فهم؛ آشنایی با هرمنوتیک فلسفی گادامر؛ علی‌رضا آزاد
مشخصات نشر: مشهد: تگ، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری: ۲۳۶ ص.
شابک: 978-622-96617-1-0-0
وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا

عنوان دیگر: آشنایی با هرمنوتیک فلسفی گادامر
موضوع: گادامر، هانس-گئورگ (۱۹۰۰-۲۰۰۲)؛ دیدگاه‌ها درباره هرمنوتیک
موضوع: Gadamer, Hans-Georg; Views on Hermeneutics
موضوع: گادامر، هانس-گئورگ (۱۹۰۰-۲۰۰۲)؛ نقد و تفسیر
موضوع: Gadamer, Hans-Georg; Criticism and Interpretation
موضوع: هرمنوتیک

موضوع: Hermeneutics

رده‌بندی کنگره: B۳۲۴۸

رده‌بندی دیویی: ۱۲۱/۶۸

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۶۱۱۸۰۲۶

وضعیت: آماده، فیپا

فهم فهم

مشهد | خیابان دانشگاه | این چهارراه دکترا و چهارراه گلستان | بازار کتاب گلستان
پلاک ۵۱ | دفتر نشر تگ | تلفن: ۰۵۱-۳۸۴۰۴۹۹۱ | کدپستی: ۹۱۳۸۹۱۵۶۱۹

| tagbookpub.ir | tagbookpub@gmail.com | tagbookpub | tagbookpub |

این اثر با استفاده از منابع تجدیدپذیر تولید شده است.

در آرایش این اثر از قلم‌های w-Mitra و w-Nian و w-Ray در اوزان مختلف استفاده شده است.

مدیر هنری: حسین اسکندری

ویرایش: علی باقریان

نمونه‌خوانی: ملیحه رجبیون، مائده رضوانی

صفحه‌آرایی: زهرا صالح‌نژاد

لیتوگرافی: پارسا

چاپ: مهشید

صحافی: پارسیان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۶۱۷-۱-۰

نوبت چاپ: دوم، بهار ۱۴۰۱

شمارگان: ۵۵۰

فهرست

■ یادداشت مؤلف ۷

■ فصل اول: کلیات هرمنوتیک فلسفی گادامر ۱۱

- ۱-۱. درآمد ۱۳
- ۲-۱. مروری بر تاریخ هرمنوتیک ۱۴
- ۱-۲-۱. پیدایش هرمنوتیک فلسفی ۱۸
- ۳-۱. زندگی‌نامه علمی گادامر ۲۰
- ۴-۱. مختصات هرمنوتیک فلسفی گادامر ۲۴
- ۱-۴-۱. ماهیت و اهداف هرمنوتیک فلسفی گادامر ۲۴
- ۲-۴-۱. جست‌وجوی ناخودآگاه فهم ۲۶
- ۳-۴-۱. پرهیز از نظام‌سازی و ارائه قواعد عملی ۲۶
- ۵-۱. بُعد فلسفی هرمنوتیک گادامر ۲۸
- ۱-۵-۱. تفاوت فلسفه هرمنوتیکی و نظریه هرمنوتیکی ۲۸
- ۲-۵-۱. نگاهی به کتاب حقیقت و روش ۳۰
- پی‌نوشت‌ها ۳۲

■ فصل دوم: هرمنوتیک فلسفی گادامر و مسئله روش ۳۵

- ۱-۲. درآمد ۳۷
- ۲-۲. ریشه‌های روش‌گرایی ۳۸
- ۳-۲. روش‌گرایی از منظر هرمنوتیک فلسفی ۴۰
- ۴-۲. شیوه گادامر در نقد روش ۴۱
- ۵-۲. ایرادات روش‌گرایی ۴۲
- ۱-۵-۲. ناسازگاری با ماهیت و هدف علوم انسانی ۴۲
- ۲-۵-۲. جدانگاری سوژه و ابژه ۴۴
- ۳-۵-۲. ناکامی روش در رسیدن به تمام حقیقت ۴۵

۲ - فهم فهم

- ۴۷-۲-۴. ناتوانی روش در رسیدن به اهداف علمی
۴۸-۲-۵. تناقض درونی روش‌گرایی
۴۹-۲-۶. ایرادات منطق علمی
۴۹-۲-۱. تقابل منطق علمی و منطق حکمی
۵۱-۲-۲. نقص ذاتی منطق گزاره‌ای
۵۲-۲-۳. توجه منطق به ابزار اندیشه و غفلت از اندیشنده
۵۳-۲-۷. فراسوی روش‌گرایی
۵۴-۲-۱. خاستگاه اندیشه‌های خردگرایز
۵۵-۲-۲. جانشین روش
۵۸-۲-پی‌نوشت‌ها

۶۱ - فصل سوم: هرمنوتیک فلسفی گادامر و مسئله حقیقت

- ۶۳-۳-۱. درآمد
۶۳-۳-۲. حقیقت نزد نیچه
۶۵-۳-۳. حقیقت نزد هایدگر
۶۶-۳-۴. حقیقت نزد گادامر
۶۶-۳-۱. تعریف حقیقت
۶۷-۳-۲. حقیقت حقیقت
۶۹-۳-۴-۳. توسل به برخی مفاهیم برای درک بهتر حقیقت
۷۲-۳-۵. تفاوت دیدگاه هرمنوتیک کلاسیک و فلسفی درباره حقیقت
۷۳-۳-۱. رسیدن به حقیقت
۷۴-۳-۲-۵. رابطه حقیقت و خودشناسی
۷۵-۳-پی‌نوشت‌ها

۷۷ - فصل چهارم: هرمنوتیک فلسفی گادامر و مسئله فهم

- ۷۹-۳-۱. درآمد
۷۹-۳-۲. ماهیت فهم
۸۱-۳-۲-۱. رخداد فهم
۸۳-۳-۲-۲. استعاری بودن فهم
۸۴-۳-۲-۳. صیورت فهم
۸۵-۳-۲-۱. صیورت انسان در پرتو صیورت فهم
۸۶-۳-۲-۴. فهم و تمثیل بازی
۸۷-۳-۲-۱. بازی و نفی ذهن‌گرایی
۸۹-۳-۲-۲. تفاوت هرمنوتیک و ساختارگرایی در تفسیر بازی

- ۳-۴. سازوکار فهم ۹۰
- ۱-۳-۴. نقش پیش‌داوری ۹۰
- ۱-۱-۳-۴. سیر تاریخی بحث از پیش‌داوری ۹۱
- ۲-۱-۳-۴. نقش پیش‌داوری در فهم ۹۳
- ۲-۳-۴. نقش تاریخ ۹۴
- ۱-۲-۳-۴. فاصله تاریخی ۹۵
- ۲-۲-۳-۴. تاریخ اثرگذار ۹۶
- ۳-۲-۳-۴. تاریخ‌مندی فهم ۹۸
- ۳-۳-۴. نقش سنت ۹۹
- ۴-۳-۴. نقش افق ۱۰۲
- ۱-۴-۳-۴. امتزاج افق فهمنده و افق موضوع فهم ۱۰۴
- ۲-۴-۳-۴. نفی انگاره بازتولید ۱۰۶
- ۵-۳-۴. نقش کاربست ۱۰۷
- ۱-۵-۳-۴. ترجمه و کاربست ۱۰۸
- ۲-۵-۳-۴. متون دینی و کاربست ۱۰۹
- ۶-۳-۴. نقش دیالکتیک ۱۱۰
- ۱-۶-۳-۴. تفاوت دیالکتیک هگلی و دیالکتیک گادامری ۱۱۱
- ۲-۶-۳-۴. منطق پرسش و پاسخ در برابر منطق قضایا ۱۱۳
- ۷-۳-۴. نقش دور هرمنوتیکی ۱۱۴
- ۱-۷-۳-۴. مراحل دور هرمنوتیکی ۱۱۵
- ۴-۴. ارزیابی فهم ۱۱۷
- ۱-۴-۴. معیار صحت فهم ۱۱۸
- ۱-۱-۴-۴. پیش‌داوری‌های صحیح ۱۱۸
- ۲-۱-۴-۴. خودآگاه‌کردن پیش‌داوری‌ها ۱۱۹
- ۳-۱-۴-۴. رعایت فاصله تاریخی ۱۲۰
- ۴-۱-۴-۴. انتظار تمامیت ۱۲۲
- ۱-۴-۱-۴-۴. رابطه انتظار تمامیت و دور هرمنوتیکی ۱۲۲
- ۵-۱-۴-۴. درک مجتهدانه ۱۲۳
- ۲-۴-۴. گریز از معیار‌گزینی ۱۲۵
- ۳-۴-۴. ناپایداری معیارها ۱۲۶
- ۵-۴. هدف فهم ۱۲۸
- ۱-۵-۴. فرازوی از مؤلف و مفسر، و متن محوری ۱۲۸
- ۲-۵-۴. فرازوی از عینی‌گرایی ۱۳۰
- ۱-۲-۵-۴. ذهنی‌گرایی مدافعان عینی‌گرایی ۱۳۱

- ۱۳۲ ۴-۵-۱-۲-۱. ہرمنوتیک واقع بودگی و وحدت ذہن و عین
 ۴-۵-۳. فرازوی از یگانہ انگاری معنا ۱۳۵
 ۴-۵-۱-۳. انتظارات معنایی ۱۳۵
 ۴-۵-۴. فرازوی از مطلق گرایی ۱۳۶
 ۴-۵-۱-۴. تفاوت ہرمنوتیک و نسبی گرایی ۱۳۷
 پی نوشت ها ۱۴۱

— فصل پنجم: ہرمنوتیک فلسفی گادامر و مسئلہ زبان ۱۵۱

- ۱-۵-۱. درآمد ۱۵۳
 ۵-۲. ہرمنوتیک کلاسیک و زبان ۱۵۴
 ۵-۳. ہرمنوتیک فلسفی و زبان ۱۵۵
 ۵-۳-۱. ہایدگر و زبان ۱۵۵
 ۵-۳-۲. گادامر و زبان ۱۵۶
 ۵-۳-۱-۲. اہمیت زبان ۱۵۶
 ۵-۳-۲-۲. ماہیت زبان ۱۵۷
 ۵-۳-۲-۲-۱. رد نشانہ انگاری زبان ۱۵۸
 ۵-۳-۲-۲-۱-۱. ریشہ های نشانہ انگاری زبان ۱۵۹
 ۵-۳-۲-۲-۱-۲. تفاوت نماد و نشانہ ۱۶۰
 ۵-۳-۲-۲-۳. زبان بہ مثابۂ نماد ۱۶۱
 ۵-۳-۲-۲-۴. نماد زبانی، نماد دینی ۱۶۳
 ۵-۳-۲-۲-۲. رد ابزار انگاری زبان ۱۶۳
 ۵-۳-۲-۲-۳. توسعۂ مرزهای زبان ۱۶۶
 ۵-۳-۲-۲-۱. استعارہ و بی کرانگی زبان ۱۶۶
 ۵-۳-۲-۲-۴. ویژگی تأملی زبان ۱۶۷
 ۵-۳-۲-۲-۱-۴. آثار ویژگی تأملی زبان ۱۶۸
 ۵-۳-۲-۲-۵. ویژگی رخدادی زبان ۱۷۰
 ۵-۳-۲-۲-۶. ویژگی دیالوگی زبان ۱۷۱
 ۵-۳-۲-۲-۱-۶. نطق در برابر منطق ۱۷۲
 ۵-۳-۲-۲-۷. رابطۂ صورت و محتوای زبان ۱۷۴
 ۵-۳-۲-۳. ماہیت متن ۱۷۴
 ۵-۳-۲-۴. ماہیت ادبیات ۱۷۶
 ۵-۳-۲-۵. نقش ہرمنوتیکی زبان ۱۷۷
 ۵-۳-۲-۱-۵. زبان و ہستی ۱۷۸
 ۵-۳-۲-۲-۵. زبان، ہستی قابل فہم ۱۷۸

دیگر از ساقی نشان باقی نبود
زآنکه آن می خواره جز ساقی نبود
خود به معنی باده بود و جام بود
گر به صورت رند درآشام بود
عمان سامانی

یادداشت مؤلف

در دهه هفتاد شمسی دغدغه دینی اغلب اندیشمندان ایرانی را به سوی فهم و نقد هرمنوتیک سوق داد؛ در دهه هشتاد آنان به درک ماهیت هرمنوتیک و جان کلام آن بیشتر توجه کردند و در دهه نود به دنبال خاستگاه‌ها و کاربرست‌های آن رفتند. در سال‌های اخیر شاهد توجه روزافزون به هرمنوتیک کلاسیک، هرمنوتیک عینی‌گرا، هرمنوتیک روش‌شناختی، هرمنوتیک وجودشناختی، هرمنوتیک فلسفی، هرمنوتیک ادبی و دیگر اقسام آن بوده‌ایم؛ همچنین، با ترجمه آثار اصیل هرمنوتیکی از شمار نقدهای سطحی کاسته و بر غنای مباحث افزوده شده است.

پرسش‌هایی که در دوران طلبگی و دانشجویی، در اواسط دهه هشتاد، دانش هرمنوتیک را برای من حائز اهمیت می‌کرد غالباً دینی بود، اما رفته رفته رنگ فلسفی گرفت: مسئله آغازین من، یعنی روش تفسیر و تأویل متن دینی، در ادامه به شکل پرسش از ماهیت فهم و چستی فهمندگی جلوه نمود؛ از همین رو، از عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد، «بررسی تطبیقی روش‌های تفسیر قرآن و انگاره‌های هرمنوتیست‌های کلاسیک»، به عنوان رساله دکتری، «مبانی فهم قرآن و هرمنوتیک فلسفی: بررسی و نقد رهاوردهای اندیشه گادامر در مبانی فهم قرآن»، رسیدم و از تألیف کتاب تفسیر قرآن و هرمنوتیک کلاسیک به تألیف کتاب حاضر، فهم فهم: آشنایی با هرمنوتیک فلسفی گادامر.

در کتاب حاضر، پس از بررسی زمینه‌های پیدایش و ماهیت و اهداف هرمنوتیک فلسفی، به طور ویژه، به تبیین آموزه‌های هرمنوتیک فلسفی هانس-گئورگ گادامر در

پنج ساحت «روش»، «حقیقت»، «فهم»، «زبان» و «ایمان» پرداخته‌ام، مگر تصویری همه‌بعدی و شفاف از آن ارائه دهم که با ذهن و زبان، ابهام‌ها و پرسش‌ها، و نقدها و نیازهای سپهر اندیشه مخاطبان ایرانی متناسب باشد.

این کار به چند دلیل دشوار بود: تلقی‌های نادرست برخی مخالفان و حتی موافقان هرمنوتیک فلسفی از آموزه‌های آن، خوانش ایدئولوژیک آن و بهره‌گیری سیاسی از رقابت فیلسوفان تحلیلی و قاره‌ای، که البته اهمیت و ضرورت انجام دادن این کار را به وضوح می‌نمود، توأمان بر صعوبت گام برداشتن در این راه نیز می‌افزود. دشوارگویی گادامر را نیز بایست به این فهرست افزود: او از زبانی تحریک‌کننده و حساسیت‌برانگیز استفاده می‌کرد و هرگز به تعریف اصطلاحات خود و بیان دقیق مراد خویش از به‌کارگیری آن‌ها نمی‌پرداخت.

کتاب حاضر در واقع بخش‌هایی از رسالهٔ دکتری من در گروه «علوم قرآن و حدیث» دانشکدهٔ الهیات دانشگاه فردوسی مشهد در سال ۱۳۹۳ است که در آن کوشیده بودم با مطالعهٔ نوشته‌های گادامر به‌آلمانی، در کنار بهره‌گیری از ترجمه‌ها و شروح انگلیسی آن‌ها و بررسی تطبیقی برخی ترجمه‌های فارسی از آثار مرتبط، تا حد ممکن به صورت دقیق اندیشه‌های این فیلسوف نزدیک شوم، اهم آموزه‌های هرمنوتیک فلسفی او را تبیین نمایم و از نگرگاه همو به قرآن و در مبنای فهم آن بنگرم و پیامدهای چنین نگریشنی را شرح و نقد کنم.

اینجا، لازم است از زحمات استادان ارجمند، جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر واعظی که مرا از توصیه‌های مشفقانه‌شان بهره‌مند کردند و نیز جناب حجة الاسلام والمسلمین نقی‌زاده که کمک‌های علمی را با پندهای پدرا نه توأم ساختند، و همچنین از تلاش‌های استاد ارجمند، جناب آقای دکتر مسعودی، خالصانه تشکر کنم، که اگر این نوشتار را قوام و غنایی علمی است بیشتر آن مدیون همدلی‌های عالمانه و مشورت‌های محققانهٔ ایشان است.

نیز از دوستان دیده و نادیده‌ای که نمونهٔ اعلای «صَدِّقُكَ مَنْ صَدَّقَكَ لَا مَنْ صَدَّقَكَ» بودند و در دنیای حقیقی و مجازی با تشویق‌های صمیمانه و نقدهای دلسوزانه موجبات اندیشیدن بیشتر را برایم فراهم کردند از صمیم قلب سپاس‌گزارم؛ به‌ویژه، از همدم عنیق، آقای دکتر مهدی آقامرادی، و رفیق شفیق، آقای دکتر مهدی

صدفی، و دوست اندیشمند و خلیق، آقای مرتضی اسدی نسب، بابت زحمته‌ها و راهنمایی‌هایشان تشکر می‌کنم. همچنین از آقای عباس قدسی که زحمت آماده‌سازی و انتشار این اثر را کشیدند و مانند همیشه مرا در مهر خویش پروردند و از آقای علی باقریان که ویرایش این اثر را به عهده گرفتند سپاس گزارم.

اگر دعای پدر و مادر عزیزم و هم‌نوایی همسر هم وجودم و همراهی فرزندان دلبندم نبود، این توفیق علمی دست نمی‌داد. خدایشان در همه حال از بلا نکه دارد! در پایان، از عموم خوانندگان گرامی تقاضا دارم که آنچه را می‌خوانند بیش از یک سیاه‌مشق ندانند و سهو قلم‌ها را بر من ببخشایند و با ارسال نظرها و تذکرها و تحلیل‌های خود مرا در بهسازی اندیشه‌هایم یاری برسانند.

من این حرف نوشتم چنان‌که غیر ندانست
تو هم ز روی حرمت چنان بخوان که تو دانی

علی‌رضا آزاد

دانشکده الهیات دانشگاه فردوسی مشهد

alirezaazad@um.ac.ir

alirezaazad.ir

مهر ۱۴۰۰